

نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال ۹، شماره پیاپی ۳۵، زمستان ۱۳۹۷

شاپا چاپی: ۵۲۲۹-۲۲۲۸ - شاپا الکترونیکی: ۳۸۴۵-۲۴۷۶

<http://jupm.miau.ac.ir>

بررسی و نقش نشانه‌های شهری با تأکید بر شناسایی هویت فضا (مطالعه موردی: بلوار شهید چمران شیراز)

سیده ساغر موسوی: کارشناسی ارشد طراحی شهری، واحد بیضا، دانشگاه آزاد اسلامی، بیضا، ایران

علی شکور: استاد گروه جغرافیای انسانی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران

پذیرش: ۱۳۹۷/۹/۲۰

صص ۱-۱۰

دریافت: ۱۳۹۷/۶/۲۰

چکیده

امروزه توجه به مفهوم نشانه‌ها در شهر، به عنوان یکی از دغدغه‌های نظریه‌پردازان شهری تبدیل شده است. هر شهر برای اینکه در ذهن ساکنان و یا بازدیدکنندگان خود تصویر واضح و خوانایی پدید آورد نیازمند وجود نشانه شهری است. شهرها تنها نقطه‌های بی‌تحرك روی نقشه‌ها نیستند، بلکه آنچه که یک شهر را پویا و جذاب ساخته و سبب ایجاد رضایت در بین شهروندان می‌شود، تاریخ، فرهنگ غنی، زیبایی و کیفیت بصری فضای شهری است که نمود ویژه آن در المان و نشانه‌های شهری به وضوح قابل رؤیت است. در ساختار هر شهر، نشانه‌شناسی برای تحلیل هویت شهر بسیار قابل توجه می‌باشد. هدف از این پژوهش تعیین میزان اهمیت نشانه‌های شهری بر شناسایی هویت فضا و خوانایی در یک شهر و ارائه راهکارهایی لازم جهت تقویت و جانمایی دقیق نشانه‌های شهری در بلوار چمران شهر شیراز می‌باشد. روش تحقیق از نوع توصیفی-تحلیلی و میدانی و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار *SPSS* و با روش‌های آزمون ضریب همبستگی پیرسون و اسپیرمن تحلیل شدند. نتایج نشان می‌دهد که نشانه‌های شهری از مهم‌ترین عناصر یاری رسان در امر خوانش شهر و از عناصر مهم هویت بخشی در جامعه است. بیشترین تأثیر را ضریب همبستگی شهروندان با فضای شهری مربوط به جنبه‌های کارکردی و کمترین تأثیر را مواجهه و خوانش دارد، بنابراین با استفاده از نماد و نشانه‌ها می‌توان به تقویت خوانایی و هویت بلوار چمران شیراز کمک خواهد نمود.

واژگان کلیدی: فضا، هویت فضا، نشانه‌های شهری، المان و نماد، بلوار چمران.

مقدمه:

امروزه نشانه‌های شهری عناصر و اجزایی از محیط شهری‌اند که به عنوان نقاط کلیدی در این محیط‌ها موجب به یاد ماندن و قابل تشخیص بودن شهرها و بخش‌های گوناگون آن‌ها می‌شوند. در نتیجه با کمک گرفتن از نشانه‌های شهری به عنوان نقاطی برجسته و شاخص در شهرها می‌توان راحت‌تر به تشکیل سیمای شهری خوانا دست یافت (نوراله زاده، ۱۳۹۱: ۲۱). نشانه‌ها در هر مقیاس و از هر نوعی که باشند؛ در واقع توانسته‌اند ارتباطی صریح و عمیق با مخاطب برقرار نموده و بخشی از هویت کالبدی شهر و به تبع آن هویت فردی شهروندان را تشکیل داده و همچنین، شناخت ذهنی شهروندان از شهر را سازمان بدهند (مجیدی و ترکاشوند، ۱۳۹۲: ۱۲). در ساختار شهر، نشانه شناسی برای تحلیل هویت شهر بسیار قابل توجه می‌باشد (نصر، ۱۳۹۵: ۱۸۹). هویت یابی انسان با یک مکان این فرض را به وجود می‌آورد که مکان واجد شخصیت است، به این معنا که ویژگی‌هایی وجود دارد که یک مکان را از سایر مکان‌ها متمایز می‌سازد و به مکان، وجودی یکتا یا روح می‌بخشد (قنبرپور و همکاران، ۱۳۹۵: ۲). شهر، شکل و نشانه روابط منسجم اجتماعی و جایگاه مراکز و فعالیت‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و... است. تجارب انسانی به علائم ماندگار، نمادها و الگوهای رفتاری ترجمه می‌شود. بناها و یادمان‌ها و معابر عمومی، در مقایسه با مصنوعات پراکنده نواحی غیر شهری، بیش از گذشته در برابر دیدگان انسان‌ها خودنمایی می‌کند (مامفورد، لوییز، ۱۳۸۵: ۱۱۴). در میان علائم و نشانه‌هایی که به صورت عام در تمام زمینه‌ها مطرح می‌گردند، برخی علائم به صورت خاص در شهر به عنوان نشانه‌های شهری شناخته می‌شوند. برخی از این نشانه‌ها به سبب موقعیت قرارگیری و به دلیل انتقال مفاهیم ارزشی و منطبق با فرهنگ و اعتقادات مردمی مورد پذیرش عموم قرار گرفته و با مفاهیم خاص تبدیل می‌گردند (نجفی و براتی، ۱۳۹۵: ۸۲). همچنین برای تثبیت هویت و فرهنگی غنی، نیاز است عناصر شهری علاوه بر خوانایی دارای معنی و مفهوم مرتبط با فرهنگ ساکنین آن شهر باشند (ایزدپناهی، ۱۳۹۵: ۴۰).

انسان همواره با محیط اطراف خود در رابطه و تعامل بوده است. محیطی که از عوامل و پدیده‌های طبیعی، عناصر انسان ساخت و محصول توسعه و رشد جوامع انسانی و کنش متقابل بین پدیده‌های طبیعی و انسان ساخت شکل گرفته است (پورجعفر و همکاران، ۱۳۸۸، ۶۶). نشانه شناسی و توجه به معنا و تأثیرات آن بر استفاده کنندگان از رویکردهای نوینی است که اخیراً استفاده از آن در مطالعات شهری تولید داده‌های کیفی از شهر و زندگی روزمره ساکنان آن مورد استفاده قرار گرفته و طراحان شهری را در شناسایی نشانه‌ها و مفاهیمی که بر آن دلالت دارند، یاری دهد (میرغلامی و همکاران، ۱۳۹۱: ۳۱). اغلب نشانه‌شناسان شهری و اجتماعی قائل بر آنند که ساختار شهری به خاطر معانی سمبولیک خود که فراتر از معانی عملکردی‌اند، قابل تشخیص‌اند (یوسفی و صادقی نژاد، ۱۳۹۶: ۵۲). با معنی بودن، خاطره‌انگیزی و تعلق خاطر به خیابان، آینه تمام نمای تاریخ آن مکان است و دنیای اجتماعی و سیاسی که در متن آن هستی یافته را باز می‌نمایاند (Appleyard, 2002: 56). همچنین لنگ اشاره می‌کند «کیفیتی که از شهر برداشت می‌شود که بیش از هر چیزی بستگی به کیفیت خیابان‌های آن دارد» (Lang, 2007; 130). جیکوبز معتقد است: «خیابان‌های شهری و پیاده‌راه‌های آن، بخش مهم و اصلی مکان‌های عمومی شهر بوده و مهم‌ترین جزء حیاتی آن هستند. اگر خیابان‌های اصلی شهر جذاب باشند، شهر جذاب و جالب خواهد بود» (Jacobs, 2009: 174). تیبالدز کیفیت‌هایی از جمله مقیاس انسانی، همه‌شمول بودن، وضوح، ماندگاری و پیاده‌مداری را به عنوان کیفیت‌های اساسی به منظور ارتقاء عرصه‌های همگانی از جمله خیابان‌های شهری معرفی می‌نماید (Tibalds, 2006: 68).

هر شهر یا هر بخشی از آن، برای اینکه بتواند تصویری واضح در ذهن ساکنانش ایجاد کند، باید این امکان را برای آنان فراهم سازد که بتوانند به آسانی اجزای آن را شناسایی کنند و آن‌ها را در ذهنشان در قالبی به هم پیوسته به یکدیگر ارتباط

دهند (ایزدپناهی، ۱۳۹۵: ۴۰). یکی از عوامل شکل دهنده این تصویر، نشانه‌ها هستند. بناها، فضاهای فرهنگی، عرصه های اجتماعی و در حالت کلی هر عنصری که به طرز مطلوبی شاخص باشد و بستر مناسبی را برای شکل گیری رویدادهای جمعی و ثبت خاطره های جمعی شهروندان فراهم آورد می تواند یک نشانه شهری باشد (مجیدی و ترکاشوند، ۱۳۹۲: ۶). این نشانه ها به علت ویژگی های کالبدی و وجوه اجتماعی منضم به آن ها یکی از مهم ترین و مستندترین معیارها در شناخت، ادراک، ایجاد تمایز، کسب هویت و تأمل در مفهوم شهر است که می توانند اساس مطالعه ویژگی های کیفی شهر واقع شوند و به عنوان ابزار مهمی برای هویت دادن به یک مکان یا حوزه شهری یا حتی کل شهر عمل کنند (دهقان، ۱۳۹۶: ۸۴). هدف از پژوهش حاضر، تعیین میزان اهمیت نشانه های شهری بر شناسایی هویت فضا و خوانایی در یک شهر و ارائه راهکارهایی لازم جهت تقویت و جانمایی دقیق نشانه های شهری در بلوار شهید چمران شیراز است. با توجه به هدف یاد شده، این مقاله به دنبال پاسخگویی به سؤالات و نیز فرضیات زیر می باشد. چگونه می توان با استفاده از نشانه های شهری به تقویت خوانایی و هویت بلوار شهید چمران شیراز کمک کرد؟ از نظر شهروندان میزان اهمیت نشانه های شهری در خوانایی و هویت شهر چقدر است؟ چگونه می توان نشانه های شهری را به صورتی جانمایی کرد که تصویر و نقشه ای خوانا و پیوسته در اذهان مردم ایجاد گردد؟

- انتظار می رود که نشانه های شهری بتوانند از طریق مؤلفه های هویتی، کالبدی، اجتماعی و ادراکی به تقویت خوانایی و هویت بلوار چمران دست یابند.
- به نظر می رسد ارتباط شهروندان با شهر، فضاهای شهری و جنبه های کارکردی و زیباشناختی آن، بر اساس نوع مواجهه، خوانش، برداشت و فهم آن ها از نشانه های به کار رفته در فضاهای شهری شکل می گیرد.
- به نظر می رسد که نشانه های شهری بتوانند از طریق تقویت و جانمایی مناسب و دقیق، تصویری خوانا در ذهن مردم ایجاد کنند.

مفاهیم و مبانی نظری پژوهش:

نشانه: این واژه در فرهنگ فارسی معین به این صورت تعریف می شود: (آنچه که سبب شناختن کسی یا چیزی شود؛ علامت، نشان، اثر، حصه، بهره، خال، شامه، آماج، هدف و تیر). لغت نامه دهخدا، نشانه را آیت، نمودار و دلیل می داند. در همین حال، فرهنگ فشرده سخن علاوه بر تعاریفی که در دو لغت نامه ی بالا آمده است؛ نشانه را شکل، تصویر یا حرفی که برای بیان منظوری به کار می رود؛ نشانی یا آرم و مشهور می داند (مجیدی و ترکاشوند، ۱۳۹۲: ۶).

هویت: واژه هویت یا "Identity" ریشه در زبان لاتین "Identitas" دارد و از "Iden" یعنی "مشابه و یکسان" مشتق شده که دارای دو معنای اصلی است. معنای دوم آن به معنای تمایز است که با مرور زمان سازگاری و تداوم را فرض می گیرد (کریمی مشاور و نگین تاجی، ۱۳۹۷: ۷۱). در فرهنگ فارسی معین هویت به ذات باری تعالی، هستی، وجود و آنچه موجب شناسایی تشخیص باشد، معنی شده است (معین، ۱۳۷۸: ۵۲۲۸). در لغت نامه دهخدا هویت عبارت است از تشخیص که گاه بر وجود خارجی اطلاق می شود و گاه بر ماهیت با تشخیص که عبارت از حقیقت جزئی است. هویت مرتبه ذات ناب را گویند و مرتبه احدیت و لاهوت اشارت است از آن (دهخدا، ۱۳۳۷: ۳۴۹).

فرهنگ عمید هویت را حقیقت شیء یا شخص می داند که مشتمل بر صفات جوهری او باشد (چنگیزی و احمدیان، ۱۳۹۲: ۵۴). ملاصدرا هویت را نحوه وجودی می داند «هویت هر موجودی عبارت از نحوه وجود اوست. در انسان هویت واحده است که منشأ آن به شئون مختلف می شود و مراد نفس است که موجب حفظ وحدت و تشخیص نوعی و

شخصیت افراد و انواع است (تابان و همکاران، ۱۳۹۰: ۸۰). لینچ مفهوم "هویت" را در معنای بسیار ساده یعنی "مکان" تعریف می کند. هویت یعنی حدی که یک شخص می تواند یک مکان را به عنوان مکانی متمایز از سایر مکان ها مورد شناسایی قرار دهد به گونه ای که شخصیتی منحصر به فرد داشته باشد و هویت را به همراه ویژگی های دیگری نظیر ساختار، شفافیت، سازگاری و خوانایی عاملی می داند که معنی مکان را در نظر ناظر شکل می دهند (مبھوت و همکاران، ۱۳۹۲: ۷).

هویت شهری: هویت عبارت است از شخصیت و حقیقت هر شی یا شخص یا شهر که صفات و مشخصات جوهری او را دربر می گیرد. ویژگی های هر شهر تحت تأثیر محیط جغرافیایی شامل ساختارهای فرهنگی-تاریخی آن منطقه جغرافیایی شکل می گیرد. البته ساختارهای فرهنگی از جمله ایدئولوژی و سیاست های حاکم بر هر منطقه جغرافیایی به شدت در هویت شهر تأثیر می گذارند. از این رو می توان گفت هویت هر شهر تجلی فرهنگ در محیط است (لطفی و محمدی، ۱۳۹۱: ۶۲). بخشی از شخصیت وجودی هر انسان که هویت فردی را می سازد، مکانی است که او خود را با آن شناسایی می کند و به دیگری می شناساند، وی هنگامی که راجع به خود فکر می کند، خود را متصل به آن مکان می داند و آن را بخشی از خود بر می شمارد و میان او و آن مکان رابطه ای عمیق به وجود می آید (صفایی پور و روزبه، ۱۳۹۲: ۱۱۰). این ها مکان هایی هستند که افراد در آن ساکن بوده و مکرراً در برگیرنده عمیق ترین معانی بوده و کانون تعلقات عاطفی و احساسات بسیار قوی می باشند (Chow, Healey, 2008: 336). هویت هر شهر نمود فیزیکی فرهنگ شهر می باشد.

جدول ۱- نمودهای فیزیکی هویت شهر

فرهنگ	نشان دهنده	هویت شهر
سابقه تاریخی		
خاطرات جمعی		
نوع و ماهیت فناوری ساخت	از طریق	
عملکردها		
نشانه ها، فرم ها و نمادهای شهری		
ویژگی های بصری و کالبدی		

مأخذ: نویسندگان بر اساس مطالعات نظری، ۱۳۹۷.

هویت یک معیار رشد است. به عبارتی دیگر، هنگامی که یک شهر یا جامعه رشد می کند، بخشی از ویژگی های هویت اش در جریان رشد تغییر می کند و ساماندهی جدیدی می یابد. در این ساختار، هویت شهر به عنوان یک معیار برای توسعه و عاملی برای ارتقای کیفیت محیط مطرح می شود تا زمینه های مشارکت و امنیت افراد را فراهم سازد (زیاری و همکاران، ۱۳۹۴: ۵۹۱). می توان نظریات ارائه شده در مورد اجزاء هویت شهر را چنین تدوین کرد:

- منظر عینی شامل: دید و منظر شهر، ریخت شهر، نحوه چیدمان فضا که بر نظم فعالیت ها و رفتارها تأثیرگذار است.

- تصویر ذهنی شهر شامل: تصورات مردم از شهر، خاطرات، امنیت در شهر، تکرار رویدادها و رویاها (خطیبی، ۱۳۹۰: ۶۶).

مفهوم نشانه شهری: نشانه های شهری به علت ویژگی های کالبدی و وجوه اجتماعی منضم به آن ها یکی از مهم ترین و مستندترین معیارها در شناخت، ادراک، ایجاد تمایز، کسب هویت و تأمل در مفهوم شهر است (سلطانی، ۱۳۸۸: ۷۴). کوین لینچ نشانه های شهری را عواملی معرفی می کند که بیرون آن ها به دیده ناظر می آید و مقیاس آن ها ممکن است بسیار متفاوت باشد. وی یکی از خصوصیات بارز نشانه ها را بی نظیر بودن آن ها می داند؛ عاملی که منحصر به فرد باشد و در ذهن خاطره ای بگذارد (کوین لینچ، ۱۳۸۱: ۱۴۴).

در تعریفی دیگر، ماتین و همکارانش نیز نشانه شهری را به عنوان یک عنصر و یا گروهی از عناصر یکسان تعریف می کنند که می تواند خود را از یک زمینه بصری با جزییات تکراری، جدا و متمایز نماید. در واقع یک نشانه شهری جزئی از محیط است که برای شخص ناظر پدیدار می گردد و به وی کمک می کند تا موقعیت دیگر اجزاء محیط و دیگر مکان ها را تعیین کند (پورجعفر و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۳۰). مجموعه نشانه های شهری، بخش ثابت و قابل اتکایی از تصویر ذهنی شهروند از شهر را تشکیل می دهند. تداوم نشانه های شهری در طول تاریخ، با کمک به افزایش خوانایی، بخشی از هویت هر شهر را بازنمایی کرده و می تواند مبنای رشد و توسعه آتی شهر واقع شود. آن ها در هر مقیاس و از هر نوعی که باشند؛ در واقع توانسته اند ارتباطی صریح و عمیق با مخاطب برقرار نموده و بخشی از هویت کالبدی به تبع آن، هویت فردی شهروندان باشند (مجیدی و ترکشوند، ۱۳۹۲: ۸).

نشانه شهری و هویت: رابطه میان انسان و نشانه دوطرفه است، زیرا کنش و خواست انسانی معنی را به نشانه مرتبط می سازد و نشانه را به یک عنصر تجربه شده تبدیل می نماید. به همین ترتیب نشانه می تواند بر انسان تأثیر متقابل بگذارد. چرا که به واسطه معنایش به ارزش ها و مفاهیم انسان خط می دهد. به همین خاطر هویت نشانه معطوف به هویت شخصی است. هویت نشانه در اثر تجربه مستقیم محیط فیزیکی رشد می یابد. بنابراین بازتابی از وجوه اجتماعی و فرهنگی نشانه شهری است (پورجعفر و منتظرالحجه، ۱۳۸۹: ۵۰). آنچه به شهر هویت می بخشد وابسته به برداشت هایی است که ساکنان شهر از محیط اطراف خود دارند؛ بدین معنی که مفهوم هویت با کیفیت زندگی در شهر ارتباط دارد. همچنین هر شهر باید شخصیت و هویت خاص و بارز خود را داشته باشد (لطفی و محمدی، ۱۳۹۱: ۶۸). لطفی و محمدی به بررسی ارتباط نمادهای شهری با هویت شهر گنبد کاووس پرداخته و از روش تحقیق پیمایشی بهره برده شد. نتایج نشان می دهد نمادهای شهری از عناصر اصلی هویت بخشی به شهرها هستند، لیکن به جزء برج قابوس که نماد اصلی و تاریخی شهر است. سمبل جدیدی به خصوص در میداین شهر طراحی نشده و حتی تک نماد منحصر به فرد شهر به عنوان بلندترین برج آماری دنیا به مردم ایران و جهان به خوبی معرفی نشده است. رزم آرا و همکاران به تأثیر نشانه های شهری بر حس تعلق شهروندان در منظر شهر شیراز پرداخته و این مقاله به روش اسنادی و پیمایشی و نتایج نشان می دهد که نشانه های شهری می توانند حس تعلق به محیط را افزایش دهند و همچنین این حس منجر به شکل گیری الگوی رفتاری در میان شهروندان می شود. اگر چه نشانه ها بر خوانایی محیط تأثیر مثبت دارند ولی خوانایی به عنوان یک مؤلفه مستقل نمی تواند بر حس تعلق تأثیرگذار باشد. یوسفی و صادقی نژاد به مرور انتقادی نظریه سیمای شهر لنینج: نشانه شناسی نقشه های ادراکی شهروندان و بازشناسی هویت کالبدی شهر پرداخته و این بررسی نشان داد آن دسته از نشانه های موجود که دال بر موضوعی مشترک در بین مردمند یا نشانه هایی که از کیفیت خوانایی برخوردارند نمایانگر هویت کالبدی فضای شهرند. مادامی که نشانه های شهر در نقشه های ادراکی ساکنانش پررنگ باشد، هویت کالبدی شهر تداوم دارد به طوری که تغییر، جابجایی یا تخریب شان موجب واکنش جمعی می شود.

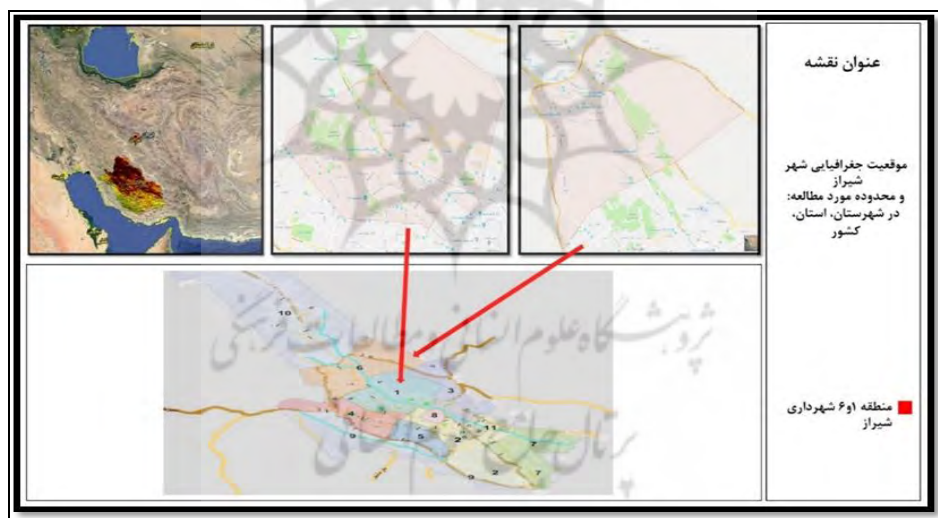
روش پژوهش:

با توجه به ماهیت موضوع و اهداف پژوهش، نوع تحقیق کاربردی و رویکرد حاکم بر فضای تحقیق "توصیفی-تحلیلی" مبتنی بر مطالعات کتابخانه ای- اسنادی و پیمایش های میدانی از جمله پرسشنامه است. محدوده مورد مطالعه، بلوار شهید چمران شیراز است و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم افزار SPSS استفاده گردید. در این تحقیق یک پرسشنامه محتوی ۲۹ عدد سؤال که ۵ سؤال ابتدایی آن عمومی و بقیه سؤالات در راستای بررسی تأثیر نشانه های شهری بر هویت

فضای مورد نظر شامل مردم و فضا، مؤلفه های هویتی، کالبدی، اجتماعی و ادراکی به تقویت خوانایی و هویت بر میزان استفاده مردم از فضای عمومی بلوار شهید چمران شیراز تنظیم شده به گونه ای که در آن افراد در کلیه سنین و با هر سطح سوادى اجازه شرکت و تکمیل پرسشنامه را داشته اند. روش های تحلیلی مورد استفاده ضریب پیرسون و اسپیرمن می باشند. جامعه آماری پژوهش، با توجه به مراجعات گسترده مردم در برخی از مناسبات سیاسی و ورزشی به این بلوار، ۱۰۰۰۰۰ نفر می باشد و حجم نمونه با استفاده از جدول مورگان به دست آمد و نیز می توان اشاره نمود که پس از آماده سازی پرسشنامه، یک آزمون اولیه از آن به عمل آمد به نحوی که ابتدا پرسشنامه در میان ۳۰ نفر توزیع شد و پس از آنکه پایایی آن توسط نرم افزار SPSS مورد تأیید قرار گرفت، پرسشنامه به تعداد ۳۸۴ میان افراد نمونه توزیع گردید که در نهایت آلفای کرونباخ آن برابر ۰/۷۶ به دست آمد و از آنجا که این عدد بیش از ۰/۷ می باشد نشان دهنده مناسب بودن سؤالات با محیط تحقیق می باشد و در نتیجه نتایج پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت.

محدوده پژوهش:

محور چمران با طول بیش از ۷ کیلومتر در شمال غربی شهر شیراز در دهه ۱۳۸۰ به صورت بلواری با عرض ۴۲ متر و به عنوان محور عبوری اصلی ایجاد شد. اهمیت چمران از آن جهت است که بافت مرکزی شهر شیراز (شهرک گلستان و محدوده معالی آباد) متصل می کند. باغات مجاور، رودخانه خشک شیراز، ارتفاعات حاشیه ای، طراحی لبه های شمالی و وجود عرصه های عمومی و کاربری های فراغتی موجب شده تا این محور نقش فراغتی-گردشگری به خود بگیرد و به یکی از پویاترین و شناخته شده ترین محیط های شهری شیراز بدل می شود (عدالی و همکاران، ۱۳۹۶: ۶).

نقشه ۱- موقعیت جغرافیایی شهر شیراز و محدوده مورد مطالعه، مأخذ: مطالعات نویسندگان، ۱۳۹۷.

بلوار چمران مطابق نقشه شماره یک واقع در منطقه ۱ و ۶ شهرداری شیراز که در طول بزرگراه چمران می باشد از موفق ترین پروژه های شهری شیراز بوده که پس از طراحی و ساخت به یکی از فضاهای عمومی شهری با کاربری های متنوع بدل شده است و هر روزه از استقبال و اقبال عمومی بیشتری از سوی مردم برخوردار می باشد. این بلوار به طور کلی به نقل از سایت سازمان پارک ها و فضای سبز شیراز دارای مساحت ۱۰۸۰۰۰ متر مربع بوده، طول ۳ کیلومتر و پهنای آن به طور متوسط معادل ۳۰ متر است. بلوار چمران به دست معمار حاذق و توانمند مهرداد ایروانیان ساخته شده است که مراحل آغازین طراحی در سال ۱۳۷۰ به وسیله شهردار وقت شیراز به آقای مهندس مهرداد ایروانیان سپرده شد.

یافته‌های پژوهش:

برای دستیابی به هدف تحقیق، به بررسی فرضیات تحقیق پرداختیم. در مرحله اول برای سنجش معناداری رابطه ی بین متغیرهای مستقل و وابسته ی تحقیق، از آزمون ضریب همبستگی پیرسون و اسپیرمن استفاده شد که نتایج آن به شرح زیر است:

- تعیین و تأیید فرضیه‌ی مربوط به نشانه‌های شهری از طریق تقویت و جانمایی مناسب و دقیق، تصویری خوانا در ذهن مردم رابطه معناداری دارد را بدین صورت می توان عنوان کرد.

جدول ۲- آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن

نشانه های شهری	هویتی	کالبدی	اجتماعی	ادراکی
مقدار ضریب همبستگی	۰/۱۳۹	-۰/۰۰۴	۰/۱۵۹	۰/۱۴۴
سطح معنی داری	۰/۰۰۶	۰/۹۳	۰/۰۰۲	۰/۰۰۵
تعداد	۳۸۴	۳۸۴	۳۸۴	۳۸۴

مأخذ: محاسبات نویسندگان، ۱۳۹۷.

طبق نتایج جدول فوق مقادیر ضریب همبستگی اسپیرمن بین ۱- و ۱+ می باشد که علامت آن نشان دهنده جهت رابطه (مثبت و منفی) می باشد. نتایج این جدول نشان می دهد که مؤلفه کالبدی با ضریب همبستگی ۰/۰۰۴- و رابطه منفی با نشانه های شهری و sig برابر با ۰/۹۳ می باشد که از سطح معناداری ۰/۰۵ بیشتر می باشد بنابراین این مؤلفه ارتباط معناداری با نشانه های شهری ندارد و مؤلفه اجتماعی نسبت به مؤلفه های هویتی، ادراکی و هویت بیشترین ضریب همبستگی با نشانه های شهری دارد و رابطه معناداری بین این مؤلفه ها با نشانه های شهری وجود دارد.

- تعیین و تأیید فرضیه‌ی مربوط به ارتباط شهروندان با شهر، فضاهای شهری و جنبه های کارکردی و زیباشناختی آن، بر اساس نوع مواجهه، خوانش، برداشت و فهم آن ها از نشانه های به کار رفته در فضاهای شهری را که رابطه معناداری را بدین صورت می توان عنوان کرد.

جدول ۳- آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن

شهروندان	زیبا سازی و هویت خوانش	هویت و برداشت فهم	جنبه های کارکردی	مواجهه و خوانش
مقدار ضریب همبستگی	۰/۴۸۲	۰/۵۵۱	۰/۵۶۷	۰/۴۳۷
سطح معنی داری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
تعداد	۳۸۴	۳۸۴	۳۸۴	۳۸۴

مأخذ: محاسبات نویسندگان، ۱۳۹۷.

طبق نتایج جدول فوق می توان نتیجه گرفت که مؤلفه های زیباسازی و هویت خوانش، هویت و برداشت فهم، جنبه های کارکردی و مواجهه و خوانش ضریب همبستگی مثبت با شهروندان دارند و بیشترین ضریب همبستگی شهروندان با فضای شهری مربوط به جنبه های کارکردی و کمترین آن با مواجهه و خوانش دارد و تمامی مؤلفه ها با شهروندان در سطح ۰/۰۰۰ که از سطح معناداری ۰/۵۰ کمتر می باشد بنابراین این فرضیه مورد تأیید می باشد.

- تعیین و تأیید فرضیه‌ی مربوط به نشانه های شهری از طریق تقویت و جانمایی مناسب و دقیق، تصویری خوانا در ذهن مردم رابطه معناداری دارد را بدین صورت می توان عنوان کرد.

جدول ۴- آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن

نشانه های شهری	تقویت بلوار	جانمایی مناسب	طراحی فضای مناسب و دقیق
مقدار ضریب همبستگی	۰/۴۰۱	۰/۰۶۵	۰/۱۵۷
سطح معنی داری	۰/۰۰۰	۰/۲۰۵	۰/۰۰۲
تعداد	۳۸۴	۳۸۴	۳۸۴

مأخذ: محاسبات نویسنده، ۱۳۹۷.

با توجه به جدول فوق تقویت بلوار با ضریب همبستگی ۰/۴۰۱، جانمایی مناسب با ضریب همبستگی ۰/۰۶۵ و طراحی فضای مناسب و دقیق با ۰/۱۵۷ رابطه مثبت و مستقیم با نشانه های شهری دارد که بالاترین همبستگی با تقویت بلوار و کمترین همبستگی با جانمایی مناسب دارد و تقویت بلوار با سطح معنی داری ۰/۰۰۰ و طراحی فضای مناسب و دقیق با sig برابر با ۰/۰۰۲ رابطه معناداری بین این دو مؤلفه با نشانه های شهری دارد. ولی جانمایی مناسب با سطح معناداری ۰/۲۰۵ که بیشتر از سطح معنی داری ۰/۰۵ می باشد رابطه معناداری بین این مؤلفه با نشانه های شهری وجود ندارد.

نتیجه گیری و ارائه پیشنهادها:

فضاهای عمومی شهری، مکان های ملموسی هستند که فعالانه بر زندگی ما اثر می گذارند. در صورتی می توان بلوار چمران را نقطه پیوند مسیر دانست که مبنی بر عدم یکپارچگی نشود. به عبارت دیگر هرکدام از محورها می توانند نشانه های خاص خود را داشته باشند اما به گونه ای که رعایت اصل وحدت در عین کثرت را به دنبال داشته باشند. نقش اصلی نشانه های شهری در سطح خیابان ها و فضاهای شهری ایجاد مکان هایی است که زبان ناطق هویت انسان و منظر شهری مطلوب باشد و باید در این حوزه با طراحی و برنامه ریزی های دقیق، متناسب با فرهنگ و آداب و رسوم مردم حرکت کرد. همخوانی این طرح با هویت شهروندان و محیط های شهری از اهمیت خاصی برخوردار است، چرا که همین همخوانی است که ارتباط بین طرح و محیط را برقرار می سازند و همین باعث سیما و منظر شهری مطلوبی از دید ناظر می شود.

در فرضیه اول مؤلفه کالبدی با ضریب همبستگی ۰/۰۰۴- و رابطه منفی با نشانه های شهری و sig برابر با ۰/۹۳ می باشد که از سطح معناداری ۰/۰۵ بیشتر می باشد بنابراین این مؤلفه ارتباط معناداری با نشانه های شهری ندارد و مؤلفه اجتماعی نسبت به مؤلفه های هویتی، اداری و هویت بیشترین ضریب همبستگی با نشانه های شهری دارد و رابطه معناداری بین این مؤلفه ها با نشانه های شهری وجود دارد. در فرضیه دوم مؤلفه های زیباسازی و هویت خوانش، هویت و برداشت فهم، جنبه های کارکردی و مواجهه و خوانش ضریب همبستگی مثبت با شهروندان دارند و بیشترین ضریب همبستگی شهروندان با فضای شهری مربوط به جنبه های کارکردی و کمترین آن با مواجهه و خوانش دارد و تمامی مؤلفه ها با شهروندان در سطح ۰/۰۰۰ که از سطح معناداری ۰/۵۰ کمتر می باشد. بنابراین این فرضیه مورد تأیید می باشد.

در فرضیه سوم تقویت بلوار با ضریب همبستگی ۰/۴۰۱، جانمایی مناسب با ضریب همبستگی ۰/۰۶۵ و طراحی فضای مناسب و دقیق با ۰/۱۵۷ رابطه مثبت و مستقیم با نشانه های شهری دارد که بالاترین همبستگی با تقویت بلوار و کمترین همبستگی با جانمایی مناسب دارد و تقویت بلوار با سطح معنی داری ۰/۰۰۰ و طراحی فضای مناسب و دقیق با sig برابر با ۰/۰۰۲ رابطه معناداری بین این دو مؤلفه با نشانه های شهری دارد. ولی جانمایی مناسب با سطح معناداری ۰/۲۰۵ که بیشتر از سطح معنی داری ۰/۰۵ می باشد رابطه معناداری بین این مؤلفه با نشانه های شهری وجود ندارد. در نهایت پیشنهادات زیر مطرح می شود:

- ایجاد جداره ها و نماهای فعال در بلوار چمران به جای دیوارهای خالی و بی روح باید ترویج گردد.
- فضا در بلوار چمران باید به گونه ای باشد که افراد احساس بزرگی کرده و حامی مناعت طبع آن ها باشد.
- ایجاد نشاط و سرزندگی در بلوار برای استفاده کنندگان از طریق ایجاد چشم اندازهای زیبا در فضاهای عمومی شهری.
- طراحی فضا در بلوار چمران به شکلی که مردم را در شبکه ها و پیوندهای اجتماعی جذب کرده و همان استفاده کنندگان، فضای عمومی را بستری مناسب برای زندگی اجتماعی خود در نظر گیرند.
- ایجاد فضاهای عمومی با محورهای نفودی بسیار و جلوگیری از ایجاد هرگونه دیوار بسته در جهت ترغیب روابط اجتماعی استفاده کنندگان از فضا در بلوار.
- استفاده از محوطه سازی، نرده ها و دروازه های مناسب برای تمایز آشکار بین فضای عمومی و خصوصی جهت برگزیدن قسمتی از فضا در بلوار چمران به عنوان قلمرو توسط مراجعین به فضا.

منابع و مأخذ:

۱. ایزدپناهی، پریا (۱۳۹۵): «مقایسه و بررسی ایدئولوژیک نشانه های شهری بوشهر، پیش و پس از ورود مدرنیته به شهر»، مجله مطالعات هنر و معماری، شماره ۴ و ۵، صص ۴۰-۵۲.
۲. پورجعفر، محمدرضا. تقوایی، علی اکبر. صادقی، علیرضا. (۱۳۸۸): «خوانش تأثیر ساماندهی «محورهای بصری» بر ارتقاء «کیفیت محیط» فضاهای عمومی شهری (نمونه موردی: خیابان آزادی تهران)»، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۲۴، صص ۸۰-۶۵.
۳. پورجعفر، محمدرضا. منتظرالحجه، مهدی. (۱۳۸۹): «نشانه های شهری، تعاریف، گونه شناسی، مکان یابی، برنامه ریزی و طراحی»، انتشارات طحان/هله.
۴. تابان، محسن. پورجعفر، محمدرضا. پورمند، حسنعلی. (۱۳۹۰): «هویت و مکان؛ رویکردی پدیدارشناسانه»، نشریه هویت شهر، شماره ۱۰، صص ۷۹-۹۰.
۵. ترکاشوند، عباس. مجیدی، سحر. (۱۳۹۲): «بازشناسی برخی نشانه ها در فضاهای شهری»، نشریه علمی- پژوهشی انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران، شماره ۶، صص ۱۵-۵.
۶. چنگیزی، نگار. احمدیان، رضا. (۱۳۹۲): «بررسی شاخص های هویت فضای شهری در بافت تاریخی (نمونه موردی: بازار کرمان)»، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی، شماره ۱۱، صص ۶۳-۵۳.
۷. خطیبی، سید محمدرضا. (۱۳۹۰): «تأثیر متقابل الگوهای رفتاری در احیای هویت محیط شهر (نمونه موردی: محدوده ورودی سندج)»، نشریه هویت شهر، شماره ۱۳، صص ۷۳-۶۳.
۸. دهخدا، علی اکبر. (۱۳۳۷): «لغت نامه»، دانشگاه تهران، تهران.
۹. دهقان، مهسا. (۱۳۹۶): «نقش و تأثیر نشانه های شهری بر هویت با تأکید بر خوانایی، (نمونه موردی: بلوار میرزای شیرازی)»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی بیضا، استاد راهنما علی شکور.
۱۰. رزم آرا، مینا. رضایی، فاطمه. تقی پور، ملیحه. (۱۳۹۵): «تأثیرنشانه های شهری بر حس تعلق شهروندان در منظر شهر شیراز»، مجله طراحی مهندسی و اکولوژیکی منظر، شماره ۲، صص ۴۴-۳۶.
۱۱. زبیری، کرامت اله. مشکینی، ابوالفضل. حیاتی، عقیل. (۱۳۹۲): «ارزیابی هویت اجتماعی در محله های شهری (نمونه موردی: محله اوین شهر تهران)»، شماره ۴، صص ۶۰۷-۵۸۹.
۱۲. سلطانی، لیلا. (۱۳۸۸): «نقش نشانه ها در مدیریت منظر شهر»، نشریه منظر، شماره ۳، صص ۷۵-۷۴.

۱۳. صفایی پور، مسعود. روزیه، حبیبیه. (۱۳۹۲): «هویت و توسعه پایدار محله ای در شهر شیراز (نمونه موردی: محله فخرآباد)»، فصلنامه جغرافیا و توسعه، شماره ۳۱، صص ۱۲۰-۱۰۷.
۱۴. عادل، مینا. عبدالله زاده فرد، علیرضا. شکور، علی. (۱۳۹۶): «بررسی تأثیر ابعاد اجتماعی بر میزان استفاده مردم از فضاهای عمومی شهری (نمونه موردی: تفرجگاه چمران-حد فاصل پل شهیدان شیخی تا نیایش)»، فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، چشم انداز زاگرس، شماره ۳۱، صص ۲۲-۱.
۱۵. قنبرپور، مرجان. حیدری، علی اکبر. قنبرپور، علی. (۱۳۹۵): «ارائه مدلی یکپارچه از تعریف و ابعاد هویت مکان و تعیین شاخص های سازنده هویت (نمونه موردی: ساکنین شهر شیراز)»، مجله مطالعات هنر و معماری، شماره ۵، صص ۱۹-۱.
۱۶. کریمی مشاور، مهرداد. نگین تاجی، فرشاد. (۱۳۹۷): «تأثیر هویت مکانی بر ایجاد حس وابستگی و نقش آن در شکل گیری منظر شهری (نمونه موردی: شهر یاسوج)»، نشریه پژوهش و برنامه ریزی شهری، شماره ۳۳، صص ۸۴-۶۹.
۱۷. لطفی، صدیقه. محمدی، عبدالحمید. (۱۳۹۱): «بررسی ارتباط نمادهای شهری با هویت شهر (نمونه موردی: شهر گنبد کاووس)»، فصلنامه علمی- پژوهشی جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، شماره ۲، صص ۷۰-۶۱.
۱۸. لینچ، کوین. (۱۳۸۱): «تئوری شکل خوب شهر»، ترجمه سید حسین بحرینی، انتشارات دانشگاه تهران.
۱۹. مامفورد، لوییز (۱۳۸۵): «فرهنگ شهرها»، ترجمه عارف اقوامی مقدم، تهران، وزارت مسکن و شهرسازی، مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری.
۲۰. مبهوت، محمدرضا. رهگذر، محمد. بهادری، حسین. (۱۳۹۳): «نقش المان های شهری در کالبد شهر با رویکرد توسعه پایدار شهری نمونه موردی: مشهد مقدس»، همایش ملی معماری و شهرسازی و توسعه پایدار.
۲۱. معین، محمد. (۱۳۷۸): «گزیده فرهنگ معین»، مرکز فرهنگی انتشاراتی رایحه، تهران.
۲۲. میرغلامی، مرتضی. واعظ شهنقی، امیر. رباطی، محمدشیر. (۱۳۹۱): «نشانه شناسی شهری و نقش آن در خوانایی و شناسایی محیط (نمونه موردی: محله نازی آباد تهران)»، نشریه نقش جهان، شماره ۱، صص ۴۲-۳۱.
۲۳. نصر، طاهره. (۱۳۹۵): «جایگاه نشانه شناسی شهر ایرانی در گردشگری در راستای آینده پژوهی برنامه ریزی شهری و توسعه پایدار»، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، شماره ۲۴، صص ۲۰۰-۱۸۹.
۲۴. نصر، طاهره. (۱۳۹۵): «هویت کالبدی شهر، مفاهیم و نظریات (مورد کاوی: شهرهای شیراز، اصفهان، یزد و بوشهر)»، ناشر دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران.
۲۵. نوراله زاده، نعیمه. (۱۳۹۱): «نقش نشانه های شهری بر کیفیت فضای شهری (نمونه موردی: آرامگاه بوعلی سینا، همدان)»، نشریه شهر و ساختمان، شماره ۲۱، صص ۲۷-۲۰.
۲۶. یوسفی، علی. صادقی نژاد، مهسا. (۱۳۹۶): «مرور انتقادی نظریه ی سیمای شهر لینچ: نشانه شناسی نقشه های ادراکی شهروندان و بازشناسی هویت کالبدی شهر»، فصلنامه مطالعات جامعه شناختی شهری، شماره ۲۲، صص ۷۲-۴۷.
27. Appleyard D., (2002). *Streets can Kill Cities: Third World Beware (N.Tavalayi Trans). ABADI, 39, 73-83.*
28. Chow, Kenny, Healey, Mick. (2008). *Place attachment and Place identity: First-year Underraduates making the Transition from home to University. Journal of Environmental Psychology 28.*
29. Jacobs, J. (2009). *The Death and Life of Great American Cities (H. Parsi, A. Aflatouni, Trans). Tehran: Tehran University.*
30. Lang, J.(2007). *Urban Design: A Typology of Procedures and Products (H. Bahreyni, Tehran). Tehran: Tehran University.*
31. Tibbalds, F. (2006). *Making People – Friendly Towns: Improving the Public Environment in Towns and Cities (Leghayri, H., & Jadali, F., Trans). Tehran: Tehran University.*